

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

©2018 ТУЛЬЧИНСЬКА С. О.

УДК 330.3:338.49

Тульчинська С. О. Напрями підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів регіонів України

У статті визначено, що конкурентоспроможність промислового комплексу – це його спроможність розробляти, виробляти, продавати та обслуговувати високоякісну, інноваційну, конкурентоспроможну, промислову продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, задовольняючи попит споживачів на промислову продукцію. З'ясовано, що конкурентоспроможність промислового комплексу безпосередньо обумовлює конкурентоспроможність регіону, яка, своєю чергою, полягає у спроможності досягти сталого економічного розвитку регіону та підвищити рівень життя його населення за рахунок управління конкурентними перевагами регіону на основі більш ефективного використання існуючих ресурсів та розвитку потенційних можливостей. Окреслення проблем, що притаманні сьгодні промисловим комплексам регіонів, дає можливість визначити напрями підвищення конкурентоспроможності регіонів за умов підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів. Установлено вплив підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів на соціально-економічний розвиток регіонів. Визначено заходи щодо підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів з боку держави та регіональних органів влади через задіяння державно-приватного партнерства, використання регіональних програм розвитку промислових комплексів, підтримки інноваційних проектів та модернізації інноваційної інфраструктури регіонів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіон, промисловий комплекс, соціально-економічний розвиток.

Табл.: 1. **Бібл.:** 13.

Тульчинська Світлана Олександрівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (просп. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: tuha@ukr.net

УДК 330.3:338.49

UDC 330.3:338.49

Тульчинская С. А. Направления повышения конкурентоспособности промышленных комплексов регионов Украины

В статье определено, что конкурентоспособность промышленного комплекса – это его способность разрабатывать, производить, продавать и обслуживать высококачественную, инновационную, конкурентоспособную, промышленную продукцию как на внутреннем, так и на внешнем рынках, удовлетворяя спрос потребителей на промышленную продукцию. Выяснено, что конкурентоспособность промышленного комплекса непосредственно обуславливает конкурентоспособность региона, которая, в свою очередь, заключается в способности достичь устойчивого экономического развития региона и повысить уровень жизни его населения за счет управления конкурентными преимуществами региона на основе более эффективного использования существующих ресурсов и развития потенциальных возможностей. Определение проблем, присущих сегодня промышленным комплексам регионов, дает возможность определить направления повышения конкурентоспособности регионов в условиях повышения конкурентоспособности промышленных комплексов. Установлено влияние повышения конкурентоспособности промышленных комплексов на социально-экономическое развитие регионов. Определены меры по повышению конкурентоспособности промышленных комплексов со стороны государства и региональных органов власти посредством задействования государственно-частного партнерства, использования региональных программ развития промышленных комплексов, поддержки инновационных проектов и модернизации инновационной инфраструктуры регионов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, регион, промышленный комплекс, социально-экономическое развитие.

Табл.: 1. **Библ.:** 13.

Тульчинская Светлана Александровна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского» (просп. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: tuha@ukr.net

Tulchynska S. O. The Directions of Increasing Competitiveness of the Industrial Complexes of Regions of Ukraine

The article defines that competitiveness of the industrial complex is its ability to develop, produce, sell and maintain high-quality, innovative, competitive, industrial products both in the internal and the external markets, satisfying consumer demand for industrial products. It is clarified that competitiveness of the industrial complex directly leads to competitiveness of the region, which in turn is the ability to achieve sustainable economic development of the region and improve the standard of living of its population by managing the competitive advantages of the region through more efficient use of existing resources and the development of potential opportunities. Identification of the problems inherent in the industrial complexes of regions nowadays makes possible to determine the directions of increasing the competitiveness of regions in conditions of increasing the competitiveness of industrial complexes. The influence of increasing competitiveness of industrial complexes on the socio-economic development of regions is determined. The author defines measures to increase the competitiveness of industrial complexes on the part of the State and regional authorities by means of public-private partnership, use of regional programs of development of industrial complexes, support of innovative projects, and modernization of innovation infrastructure of regions.

Keywords: competitiveness, region, industrial complex, socio-economic development.

Tbl.: 1. **Bibl.:** 13.

Tulchynska Svitlana O. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: tuha@ukr.net

Сьогодні, в умовах посилення конкуренції на вітчизняних і світових ринках та нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища, питання підвищення конкурентоспроможності промис-

ловості виходять на перший план. Ключовим моментом при цьому виступає необхідність формування конкурентоспроможних виробництв у різних сферах промисловості за регіонами України. Вирішення цих

питань дозволить реальному сектору економіки не лише протистояти викликам сьогодення, а й сформу- вати фундамент для стабілізації національного про- мислового комплексу.

Сучасні глобалізаційні виклики, виникнен- ня зовнішніх загроз соціально-економічно- го розвитку вимагають розроблення заходів щодо підвищення конкурентоспроможності регіо- нів України. Підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів регіонів спроможне стати локомотивом соціально-економічного зростання регіонів та країни в цілому, але це вимагає комплекс- ного інтеграційного спрямування зусиль держави, регіональних органів влади, приватних і фінансових суб'єктів тощо. Досвід європейських країн на сьогод- нішній день вказує на значущість регіонального ас- пекту стратегічного розвитку країн. Ми погоджуємо- ся із думкою М. Бутко, який вважає, що «регіональ- ний аспект стратегії регіонального розвитку відіграє виключно важливу роль для України, оскільки нині необхідно модернізувати національну регіональну політику на засадах домінування європейських прин- ципів взаємодії центру і субнаціональних рівнів з ме- тою забезпечення оптимального поєднання загаль- нодержавних та регіональних інтересів» [1, с. 35].

Таким чином, актуальним вбачається запрова- дження заходів щодо підвищення конкурентоспро- можності промислових комплексів для виходу на світові ринки.

Проблемам зростання конкурентоспромож- ності промислових комплексів регіонів присвячено публікації цілого ряду науковців, серед яких необхід- но виділити роботи: Л. Антонюк [2], В. Безуглої [3], Н. Грицишин [4], М. Кизима та Є. Крячка [5], Ю. Кли- менко [6], Д. Панасенко [7] та ін. Інтерес науковців до зазначеної проблематики пов'язаний із її актуальні- стю та важливістю. Але окремі аспекти даної пробле- ми потребують подальших досліджень, особливо в частині розроблення комплексного методологічного забезпечення напрямів підвищення конкурентоспро- можності промислових комплексів регіонів України.

Метою статті є обґрунтування напрямів підви- щення конкурентоспроможності промислових комп- лексів регіонів.

Для досягнення поставленої мети було постав- лено такі завдання:

- ✦ визначити сутність понять «конкуренто- спроможність промислового комплексу» та «конкурентоспроможність регіону»;
- ✦ окреслити проблеми промислових комплек- сів регіонів;
- ✦ визначити напрями підвищення конкурент- оспроможності регіонів за умов підвищен- ня конкурентоспроможності промислових комплексів;

- ✦ встановити вплив підвищення конкуренто- спроможності промислових комплексів на соціально-економічний розвиток регіонів;
- ✦ визначити напрями підтримки промислових комплексів з боку держави та регіонів.

Конкурентоспроможність є однією з найбільш складних категорій у теорії та практиці управління підприємствами та соціально-економічними систе- мами.

У цілому, конкурентоспроможність розгляда- ють як спроможність виробників, галузі, регіону, дер- жави витримувати конкуренцію і/або покращувати свою позицію на внутрішньому і/або зовнішньому ринках. За своєю суттю конкурентоспроможність – це можливість певного об'єкта економічної системи формувати та виявляти певні конкурентні переваги по відношенню до інших об'єктів.

Сьогодні основними проблемами, які перешко- джають успішній реалізації конкурентних переваг ві- тчизняних промислових підприємств, є техніко-тех- нологічна відсталість компаній та наявність неспри- ятливого бізнес-клімату в країні.

Концепція конкурентоспроможності включає до свого складу статичні й динамічні скла- дові. Підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів регіонів є складною про- блемою, вирішення якої не може бути однаковим для всіх регіонів. Тому залежно від внутрішніх та зовніш- ніх чинників, стратегічних завдань, індивідуальних особливостей регіональних промислових комплексів підвищення конкурентоспроможності може включа- ти різні елементи: організаційні, економічні, техноло- гічні, фінансові, інвестиційні, маркетингові та ін.

Аналіз численних визначень категорії «конку- рентоспроможність» («конкурентоздатність») надав можливість виділити певні ознаки даного поняття (табл. 1) [8].

Таблиця 1

Класифікація конкурентоспроможності

Ознака	Види конкуренто- спроможності
1. Територіально- географічна сфера	– Міжнародна; – внутрішньонаціональна; – регіональна
2. Рівень конкуруючих об'єктів	– Галузі (комплексу галузей); – підприємства; – товару
3. Фіксація у часі	– На визначену дату в мину- лому; – поточна; – прогнозна

Традиційно категорію конкурентоспроможнос- ті в економічних дослідженнях, як зазначено в [9], прийнято розглядати стосовно різних рівнів господа- рювання, а саме:

- ✦ конкурентоспроможність окремих видів продукції; виробництва; підприємства;
- ✦ конкурентоспроможність галузі, корпоративних об'єднань підприємств і фірм – конгломератів;
- ✦ конкурентоспроможність національних економік;
- ✦ конкурентоспроможність регіонів, країн, транснаціональних корпорацій.

Конкурентоспроможність промислового комплексу можна розглядати як спроможність розробляти, виробляти, продавати та обслуговувати високоякісну, інноваційну конкурентоспроможну промислову продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, задовольняючи попит споживачів на промислову продукцію. Вона виражається в частці промислової продукції на внутрішньому ринку і/або частці експорту продукції регіону. Конкурентоспроможність регіону можна розглядати як спроможність досягти сталого економічного розвитку регіону та підвищення рівня життя його населення за рахунок управління конкурентними перевагами регіону на основі більш ефективного використання існуючих ресурсів та потенційних можливостей регіону.

Отже, конкурентоспроможність може розглядатися за різних економічних систем, але при цьому, наприклад, підвищення конкурентоспроможності регіону може бути тільки за умов підвищення конкурентоспроможності його суб'єктів, у тому числі промислових комплексів, оскільки конкурентоспроможність різних рівнів і різновидів є взаємообумовленою та взаємопов'язаною між собою. Отже, підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіонів та країни в цілому.

В основу промислових комплексів регіонів покладено принцип комплексоутворення, який ґрунтується на багатокомпонентності складу, взаємозв'язку та взаємозумовленості усіх складових – підприємств, міжгалузевих утворень, форм територіального зосередження промисловості, міжгалузевій та просторовій формі поділу праці, що сприяє більш повному та ефективному використанню продуктивних сил регіонів [10, с. 48; 11, с. 86].

Необхідно зазначити, що промисловим комплексам регіонів на сьогоднішній день притаманні такі проблеми розвитку, як:

- ✦ незадовільний стан техніко-технологічного забезпечення та в більшості випадків висока зношеність основних засобів;
- ✦ низький рівень якості правління, відставання менеджменту та культури ведення підприємницької діяльності;
- ✦ незабезпеченість фінансово-кредитними ресурсами для оновлення виробництва через високі кредитні ставки та фінансові ризики;

- ✦ незадовільний рівень залучення інвестиційних ресурсів у промислове виробництво;
- ✦ незадовільна промислова державна політика;
- ✦ нерозвиненість інноваційної інфраструктури тощо.

Для підвищення конкурентоспроможності регіону необхідно нарощувати конкурентні переваги промислових комплексів регіону за рахунок [12; 13, с. 244]:

- ✦ підвищення ефективності використання наявних ресурсів, що впливатиме на підвищення рентабельності промислового виробництва;
- ✦ оновлення основних засобів для виробництва високоякісної, технологічної, інноваційної продукції, маючи за мету задоволення вимог споживачів ринку;
- ✦ більш ефективної маркетингової стратегії із застосуванням сучасних технологій для просування промислової продукції на ринок;
- ✦ створення розвинутої промислової та інноваційної інфраструктури для більш щільного взаємозв'язку та більш швидкого впровадження новітніх розробок у виробництво;
- ✦ створення висококонкурентних підприємств-драйверів для стимулювання промислових комплексів регіонів.

Своєю чергою, підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів регіонів впливатиме на підвищення конкурентоспроможності регіонів та їх рівня соціально-економічного розвитку за рахунок:

- ✦ нарощення фінансових потоків та припливу іноземної валюти в регіони за рахунок розширення ринків збуту;
- ✦ укріплення позитивного іміджу та становища регіону на міжрегіональних і міжнародних ринках;
- ✦ нарощення експортного потенціалу регіону;
- ✦ зростання інвестиційної привабливості регіону та притоку іноземних інвестицій;
- ✦ скорочення непродуктивних витрат за рахунок зниження енерго- та матеріалоемності промислового виробництва;
- ✦ активізації ринку праці та зростання доходів населення регіонів;
- ✦ задоволення потреб споживачів високоякісною продукцією на внутрішньому та зовнішньому ринках тощо.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіонів та зростанню рівня їх соціально-економічного розвитку.

Для підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів необхідна підтримка з боку держави у вигляді:

- ✦ цільової прозорої фінансової допомоги промисловим товаровиробникам;
- ✦ використання механізму держзамовлень, держконтрактів, держгарантій та держзакупівель промислової продукції;
- ✦ субсидій на відшкодування відсоткових ставок по комерційних кредитах;
- ✦ надання пільгових державних кредитів, бюджетних дотацій та субвенцій для промислових підприємств при впровадженні виробництва продукції, що є новою формою для світового ринку;
- ✦ фіскальних, митно-податкових стимулів розвитку інноваційно активних підприємств промислових комплексів;
- ✦ упровадження механізму реструктуризації фіскальної заборгованості;
- ✦ подолання корупції та посилення захищеності від недобросесної конкуренції вітчизняних промислових виробників.

Виключно важливу роль для підвищення конкурентоспроможності має підтримка розвитку промислових комплексів з боку самих регіонів. Стратегічні заходи за умов їх дофінансування, фінансування промислових комплексів через спеціальні регіональні фонди та програми регіонального розвитку промисловості спроможні сприяти активізації промисловості регіонів та підвищенню конкурентоспроможності промислових комплексів. Задіяння державно-приватного партнерства з боку регіональних органів влади сприятиме зближенню інтересів бізнес-структур і промислових підприємств і спроможне поживати залучення інвестиційних ресурсів у промислові комплекси регіонів.

Підтримка інноваційних проектів та розвиток інноваційної інфраструктури регіонів сприятиме прискоренню впровадження інноваційних технологій, підвищенню конкурентоспроможності продукції та промислових комплексів за рахунок того, що:

- ✦ існує територіальна близькість промислових підприємств, які спроможні вчасно та гнучко реагувати на зміни попиту;
- ✦ існує більша ступень довіри до місцевих і регіональних органів влади з боку промислових виробників, що об'єднані спільними проблемами та завданнями розвитку;
- ✦ формуються локальні ринки робочої сили із урахуванням виробничої спеціалізації промислових комплексів, орієнтації навчання та підвищення кваліфікації робочої сили, беручи до уваги специфічні особливості регіонів;
- ✦ втілення інноваційних програм розвитку регіонів урахує специфіку регіонів та їх потреб;
- ✦ існує можливість залучення суб'єктів регіонів у транснаціональні мережі.

Впровадження системи заходів із забезпечення конкурентоспроможності значною мірою визначатиме ефективну діяльність регіональних промислових комплексів та дозволить здійснити успішну міжнародну інтеграцію національного господарства.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зазначити, що конкурентоспроможність промислового комплексу – це спроможність розробляти, виробляти, продавати та обслуговувати високоякісну, інноваційну, конкурентоспроможну, промислову продукцію як на внутрішньому, так на і зовнішньому ринках, задовольняючи попит споживачів. При цьому конкурентоспроможність промислового комплексу безпосередньо обумовлює конкурентоспроможність регіону, що полягає у спроможності досягти сталого економічного розвитку регіону та підвищити рівень життя його населення за рахунок управління конкурентними перевагами регіону на основі більш ефективного використання існуючих ресурсів та розвитку потенційних можливостей регіону. Окреслення проблем, що притаманні сьогодні промисловим комплексам регіонів, дає можливість запропонувати напрями підвищення їх конкурентних переваг. Заходами з підвищення конкурентоспроможності промислових комплексів з боку держави та регіональних органів влади вважаємо: задіяння державно-приватного партнерства; використання регіональних програм розвитку промислових комплексів; підтримку інноваційних проектів та модернізацію інноваційної інфраструктури регіонів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бутко М. П.** Архітектура конкурентоспроможності регіонів України в контексті євроінтеграції : монографія. Київ : АМУ, 2016. 452 с.
2. **Антонюк Л. Л.** Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.05.01. Київ, 2004. 32 с.
3. **Безугла В. О.** Аналіз конкурентоспроможності регіонів України. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 64–68.
4. **Грицишин Н.** Конкурентоспроможність виробничого підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2005. № 1. С. 29–34.
5. **Кизим М. О., Крячко Є. М.** Формування державної цільової програми підвищення конкурентоспроможності регіонів України : монографія. Харків : ВД «НЖЕК», 2010. 292 с.
6. **Клименко Ю. Л.** Механізми державного управління підвищенням конкурентоспроможності промисловості регіону : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.02. Київ, 2011. 20 с.
7. **Панасенко Д. А.** Конкурентоспроможність підприємства: сутнісна та функціональна характеристики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 270–276.
8. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.

9. Єлець О. П., Богдан Є. В. Сутність конкуренції та конкурентоспроможності підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 1. С. 58–64. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_082.pdf

10. Захарченко В. І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України : монографія. Вінниця : Гіпаніс, 2004. 547 с.

11. Тульчинська С. О. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2014. 210 с.

12. Пушкарчук І. М. Механізми підвищення конкурентоспроможності промисловості як основа фінансової стабілізації регіональної економіки Ефективна економіка. 2016. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4850>

13. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : НТУУ «КПІ», 2009. 488 с.

REFERENCES

Antoniuk, L. L. "Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii" [Competitiveness of the national economy in the conditions of globalization]: *avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.05.01*, 2004.

Bezuhla, V. O. "Analiz konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy" [Analysis of the competitiveness of Ukrainian regions]. *Rehionalna ekonomika*, no. 4 (2004): 64-68.

Butko, M. P. *Arkhitektonika konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy v konteksti yevrointehratsii* [Architectonics of Competitiveness of Ukraine's Regions in the Context of European Integration]. Kyiv: AMU, 2016.

Hrytsyshyn, N. "Konkurentospromozhnist vyrobnychoho pidpriemstva" [Competitiveness of the production enterprise]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 1 (2005): 29-34.

Klymenko, Yu. L. "Mekhanizmy derzhavnogo upravlinnia pidvyshchenniam konkurentospromozhnosti promyslovosti rehionu" [Mechanisms of public administration to increase the competitiveness of industry in the region]: *avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upravlinnia : 25.00.02*, 2011.

Konkurentospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia [Competitiveness of the enterprise: assessment of the level and directions of increase]. Odesa: Atlant, 2013.

Kyzym, M. O., and Kriachko, Ye. M. *Formuvannia derzhavnoi tsilyvovoi prohramy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy* [Formation of the State Target Program for Increasing the Competitiveness of the Regions of Ukraine]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2010.

Panasenko, D. A. "Konkurentospromozhnist pidpriemstva: sutnisna ta funktsionalna kharakterystyka" [Competitiveness of the enterprise: the essential and functional characteristics]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*, no. 727 (2012): 270-276.

Pushkarchuk, I. M. "Mekhanizmy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti promyslovosti yak osnova finansovoi stabilizatsii rehionalnoi ekonomiky" [Mechanisms for improving the competitiveness of industry as the basis of financial stabilization of the regional economy]. *Efektivna ekonomika*. 2016. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4850>

Tulchynska, S. O. *Intelektualno-innovatsiina modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual and Innovative Modernization of the Ukrainian Economy: Theoretical and Methodological Aspects]. Kyiv: NTUU «KPI», 2009.

Tulchynska, S. O. *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektualno-innovatsiinoi systemy rehioniv Ukrainy* [Prospects and domains of the development of the intellectual-innovative system of the regions of Ukraine]. Kherson: PP Vyshemyrskyi V. S., 2014.

Yelets, O. P., and Bohdan, Ye. V. "Sutnist konkurentsii ta konkurentospromozhnosti pidpriemstva" [The essence of competition and competitiveness of the enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. 2016. http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_082.pdf

Zakharchenko, V. I. *Transformatsiini protsesy u promyslovykh terytorialnykh systemakh Ukrainy* [Transformation processes in industrial territorial systems of Ukraine]. Vinnytsia: Hipanis, 2004.